NACIONALINĖ TEISĖS ŽINIŲ OLIMPIADA

Baudžiamoji teisė ir Baudžiamojo proceso teisė (Mokomoji medžiaga)

LRT

MRU
Mykolo Romerio universitetas

NACIONALINĖ TEISĖS ŽINIŲ OLIMPIADA

Baudžiamoji teisė

LRT

MRU
Mykolo Romerio universitetas

Baudžiamosios teisės samprata. Nusikalstama veika

Baudžiamoji teisė - tai valstybės nustatytų teisės normų visuma, kurios uždraudžia veikas kaip nusikalstamas ir numato poveikio priemones, taikomas už šių draudimų nepaisymą.

Nusikalstama veika – tai pavojinga ir Baudžiamajame kodekse uždrausta veika. Ji skirstoma į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus.

Nusikaltimas yra ženkliai pavojingesnė veika nei baudžiamasis nusižengimas, todėl už nusikaltimo padarymą yra numatyta laisvės atėmimo bausmė, be to, žmogus po nuteisimo už nusikaltimą yra laikomas teistu.

Baudžiamasis nusižengimas yra mažiau pavojinga veika ir už jos padarymą nėra galimybės skirti laisvės atėmimo bausmės, be to, baudžiamojo nusižengimo padarymas neužtraukia teistumo.

M R U
Mykolo Romerio universitetas

Nusikalstamos veikos sudėtis. Veikos kvalifikavimas

Kad būtų galima konstatuoti, kad žmogus padarė nusikalstamą veiką, reikia jo veiksmuose nustatyti visus būtinus nusikalstamos veikos sudėties požymius. Nusikalstamos veikos sudėtis - tai visuma objektyvių ir subjektyvių požymių, kurie pavojingą veiką charakterizuoja kaip nusikalstamą.

Nusikalstamos veikos kvalifikavimas – tai gyvenimiškos situacijos teisinis įvertinimas, pasireiškiantis formalizuota skaičių kalba. Kvalifikavimo esmė ta, kad gyvenimiškas atvejis lyginamas su tam tikra BK specialiosios dalies norma ir padaroma išvada, kad konkretus žmogaus elgesys atitinka arba neatitinka konkretaus nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėties požymius.

Tarkim, jei yra nužudomas žmogus, nustačius visus būtinus nusikalstamos veikos sudėties požymius, veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 1 d.

Mykolo Romerio universitetas

Nusikalstamos veikos sudėties požymių rūšys

Nusikalstamos veikos sudėties požymiai yra skirstomi pagal du kriterijus.
Pagal požymių išraišką:

Objektyvieji – kurie pasireiškia objektyvioje tikrovėje ir juos galima stebėti ar fiksuoti remiantis jusle.
Subjektyvieji – kurie apibūdina vidinę nusikalstamos veikos pusę (mąstymo procesą). Jų nustatinėjimas ir įrodinėjimas yra sudėtingas procesas.

Pagal reikšmę įrodinėjimui:

Pagrindiniai – kuriuos yra būtina nustatyti, norint veiką pripažinti nusikalstama, visais atvejais, nepriklausomai nuo to, ar šie požymiai aprašyti konkrečiame BK straipsnyje, ar ne.
Fakultatyvieji - kuriuos yra būtina nustatyti, norint veiką pripažint nusikalstama tik tais atvejais, kai jie yra aprašyti konkrečiame BK straipsnyje.

Mykolo Romerio universitetas

Nusikalstamos veikos sudėties požymiai:

Pagrindiniai objektyvieji: baudžiamojo įstatymo ginamos vertybės (objektas), pavojinga veika bei nusikalstamą veiką padariusio asmens amžius.

Fakultatyvieji objektyvieji: pavojingi padariniai, priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir pavojingų padarinių, nusikalstamos veikos dalykas, nusikalstamos veikos padarymo laikas, vieta, įrankiai, priemonės, būdas ir aplinkybės, specialaus subjekto požymis.

Pagrindiniai subjektyvieji: kaltė, pakaltinamumas.

Fakultatyvieji subjektyvieji: tikslas, motyvas.

Nusikalstamos veikos sudėties požymiai:

Taigi, norint asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, reikia nustatyti visus pagrindinius požymius ir tuos fakultatyviuosius požymius, kurie įtvirtinti straipsnyje. Štai, BK 178 str. („Vagystė“) numatyta: „Tas, kas pagrobė svetimą turtą“. Norint asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už vagystę, reikia nustatyti šiuos požymius:

Pagrindinius:

Objektą – nuosavybė;

Pavojingą veiką – pagrobė;

Kaltininko amžių – kaltininkas turi būti sulaukęs 14 metų;

Pakaltinamumą – kaltininkas veikos darymo metu turi suvokti savo veiksmus ir juos valdyti;

Kaltę – asmuo suvokė, kad grobia svetimą turtą ir nori taip daryti.

Fakultatyvius:

Padarinius – savininkas neteko turto (išvada iš žodžio „pagrobė“) bei priežastinį ryšį;

Dalyką – kad pagrobiamas yra turtas, ir kad jis yra svetimas pagrobėjui.

Mykolo Romerio universitetas

Baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės

Gyvenime pasitaiko, kad nusikalstamą veiką išoriškai primenantis žmogaus elgesys (atitinkantis nusikalstamos veikos sudėties požymius) yra nebaudžiamas. Taip būna tada, kai šie veiksmai yra naudingi visuomenei. Tokie atvejai yra vadinami baudžiamąją atsakomybę šalinančiomis aplinkybėmis. BK yra įtvirtintos šios **baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės**:

1. **Būtinoji gintis;**
2. **Asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sulaikymas;**
3. **Profesinių pareigų vykdymas;**
4. **Būtinasis reikalingumas;**
5. **Teisėsaugos institucijos užduoties vykdymas;**
6. **Įsakymo vykdymas;**
7. **Pateisinama profesinė ar ūkinė rizika;**
8. **Mokslinis eksperimentas.**

Mykolo Romerio universitetas

Nusikalstamos veikos stadijos

BK beveik visos nusikalstamos veikos yra apibrėžtos kaip baigtos, tačiau tai nereiškia, kad baudžiamoji atsakomybė kyla tik visiškai užbaigus nusikalstamą veiką. Baudžiama yra ir tais atvejais, kai veiksmai atitinka kitas stadijas.

Baudžiamojoje teisėje yra išskiriamos trys stadijos:
1. **Rengimasis padaryti nusikaltimą (BK 21 str.);**
2. Pasikėsinimas padaryti nusikalstamą veiką (BK 22 str.);
3. Baigta nusikalstama veika.

Kartais pasitaiko tokių atvejų, kai apie ketinimą padaryti nusikalstamą veiką sužino pašalinis asmuo. Tai yra vadinama **tyčios iškėlimu aikštėn**. Tačiau tai nėra laikoma nusikalstamos veikos stadija ir paprastai baudžiamosios atsakomybės neužtraukia.

Mykolo Romerio universitetas

Bendrininkavimas padarant nusikalstamą veiką

Bendrininkavimas yra tada, kai yra nustatomi visi bendrininkavimo požymiai:

Dalyvauja du ar daugiau asmenų – asmenys turi būti sulaukę tinkamo baudžiamajai atsakomybei amžiaus bei pakaltinami;
Veiksmų bendrumas – kiekvienas iš bendrininkų atlieka veiksmus, kurie yra būtini ar palengvina nusikalstamos veikos padarymą;
Susitarimas – turi būti susitariama dėl konkretaus nusikaltimo padarymo, be to, turi būti susitariama prieš nusikaltimo padarymą ar nusikaltimo darymo metu. Jei susitariama jau po nusikaltimo, tokia situacija bendrininkavimu nelaikoma. Jei vienas iš bendrininkų padaro kitą veiką nei buvo tartasi, tokia situacija yra laikoma bendrininko ekscesu;
Tyčia – bendrininkai atsako tik už tyčines nusikalstamas veikas.

Bendrininkų rūšys ir bendrininkavimo formos

Baudžiamojoje teisėje yra išskiriamos šios **bendrininkų rūšys:**

1. **Vykdytojas** (BK 24 str. 3 d.);
2. **Organizatorius** (BK 24 str. 4 d.);
3. **Kurstytojas** (BK 24 str. 5 d.);
4. **Padėjėjas** (BK 24 str. 6 d.)

Taip pat yra išskiriamos ir **bendrininkavimo formos** (kuo sunkesnė (aukštesnis organizuotumo lygis) bendrininkavimo forma, tuo griežtesnė yra atsakomybė):

1. **Bendrininkų grupė** (BK 25 str. 2 d.);
2. **Teroristinė grupė** (BK 25 str. 3 d.);
3. **Organizuota grupė** (BK 25 str. 4 d.);
4. **Nusikalstamas susivienijimas** (BK 25 str. 5 d.).

Konstitucijoje įtvirtintos pagrindinės taisyklės, susijusios su baudžiamąja teise

Konstitucijos 31 straipsnis:

Asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu

Niekas negali būti baudžiamas už tą patį nusikaltimą antrą kartą

Bausmė gali būti skiriama ar taikoma tik remiantis įstatymu

Mykolo Romerio universitetas

Neapykantos kurstymas internete

Įvairūs pasisakymai internete taip pat gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę.
Štai, baudžiamojo kodekso 170 straipsnis numato atsakomybę už kurstymą prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę:

„Tas, kas turėdamas tikslą platinti gamino, įsigijo, siuntė, gabeno, laikė dalykus, kuriuose tyčiojamasi, niekinama, skatinama neapykanta ar kurstoma diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausantį asmenį dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, negalios, rasės, odos spalvos, tautybės, kalbos, kilmės, etninės kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, religijos arba įsitikinimų ar pažiūrų arba kurstoma smurtauti, fiziškai susidoroti su tokia žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu, arba juos platino,

baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki vienerių metų.“

Jei tai yra daroma viešai galima skirti laisvės atėmimą iki 2 metų.

O jei viešai yra kurstoma smurtauti ar fiziškai susidoroti su minėtomis žmonių grupėmis galima skirti laisvės atėmimą net iki 3 metų.

MRU
Mykolo Romerio universitetas

Grasinimai internete

Grasinimai išsakyti internete taip pat gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę, jei jie sukelia realų pagrindą bijoti.

Šiuo atveju gali būti taikomas BK 145 straipsnis. Grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas, kuris numato baudžiamąją atsakomybę asmeniui, kuris grasino nužudyti žmogų ar sunkiai sutrikdyti jo sveikatą, jeigu buvo pakankamas pagrindas manyti, kad grasinimas gali būti įvykdytas. Tokie veiksmai yra baudžiami viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

Asmens terorizavimas yra sunkesnė šio nusikaltimo forma, tad BK 145 straipsnio 2 dalis numato atsakomybę asmeniui, kuris terorizavo žmogų grasindamas susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką arba sistemingai baugino žmogų naudodamas psichinę prievartą. Tai baudžiama laisvės apribojimu arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.

Šmeižtas internete

Šmeižtas – tai paskleidimas apie kitą žmogų tikrovės neatitinkančios informacijos, galinčios paniekinti ar pažeminti tą asmenį arba pakirsti pasitikėjimą juo. Paprastai jis neužtraukia baudžiamosios atsakomybės ir šie klausimai gali būti sprendžiami civiline tvarka. Tačiau šmeižtas gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę dviem atvejais:

1. Kai šmeižtas yra daromas per visuomenės informavimo priemonę. O pagal Lietuvos teismų praktiką socialiniai tinklai yra prilyginami visuomenės informavimo priemonei. Tad šmeižikiškos informacijos skleidimas socialiniuose tinkluose yra nusikalstamas.

2. Kai yra šmeižiama, jog asmuo padarė tyčinį nusikaltimą. Tokiu atveju šios informacijos paskleidimas yra nusikalstamas, net jei jis yra padaromas neviešai.

Šmeižtas yra baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki vienerių metų.

M R U
Mykolo Romerio
universitetas

Pasidalinimas juokeliais, „memais“, komentarais

Taigi, pasidalinimas socialiniuose tinkluose juokeliais, „memais“ (net ir ne pačio sukurtais) ar komentaro parašymas gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę, jei tai atitinka bent vieną iš anksčiau minėtų BK straipsnių.

Žinoma tokiais atvejais yra būtina įrodyti ir pasidalinusio asmens kaltę.

Pavyzdžiui, žmogus pasidalinęs šmeižikišku juokeliu ar „memu“ socialiniuose tinkluose gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jei jis suprato, kad jo paskleista informacija yra netikra ir galinti paniekinti ar pažeminti kitą žmogų.

Taip yra svarbu ir tai, kad už neapykantos kurstymą, grasinimus ar šmeižtą vaikai gali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn nuo 16 metų.

„Deep fake“ technologijų naudojimas internete savaime neužtraukia baudžiamosios atsakomybės tol, kol tai nesudaro vieno iš minėtų nusikaltimų sudėties.

M R U
Mykolo Romerio universitetas

Ruošiantis olimpiadai yra aktualūs šie šaltiniai:

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (suvestinė redakcija).

Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr

(Atkreipti ypatingą dėmesį į šiuos straipsnius: BK 10-98 str. (bendroji dalis), BK 129-145 str. (nusikaltimai gyvybei, sveikatai ir laisvei), BK 156-164 str. (nusikaltimai vaikui ir šeimai), BK 165-168 (nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui), BK 169-171 (nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei), BK 178-190 (turtiniai nusikaltimai), BK 225-230 (nusikaltimai nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams), BK 281-282 (nusikaltimai transporto eismo saugumui)

Mykolo Romerio universitetas

NACIONALINĖ TEISĖS ŽINIŲ OLIMPIADA

Baudžiamojo proceso teisė

LRT

MRU
Mykolo Romerio universitetas

Kaip suprantamas baudžiamasis procesas?

Baudžiamasis procesas – valstybės įgaliotų institucijų bei pareigūnų ir kitų proceso dalyvių **veikla**, **kuri atsiranda dėl padarytos nusikalstamos veikos.**

Pagrindinis įstatymas, reguliuojantis baudžiamąjį procesą Lietuvoje yra **Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (BPK).**

Baudžiamojo proceso metu specialios valstybės institucijos ir pareigūnai tiria nusikalstamas veikas, ieško ir randa jas įvykdžiusius asmenis, siekia juos teisingai nubausti ir kiek įmanoma atkurti nusikalstama veika pažeistas aukų teises.

MRU
Mykolo Romerio universitetas

Kaip vyksta baudžiamasis procesas?

Baudžiamasis procesas vyksta nuosekliai, tam tikrais etapais, kurie vadinami stadijomis. Kiekviena baudžiamojo proceso stadija turi „šeimininką“, kuris sprendžia svarbiausius tos stadijos uždavinius.

Pagrindinės baudžiamojo proceso stadijos:

(1) Ikiteisminis tyrimas

(2) Bylų procesas pirmosios instancijos teisme

(3) Bylų procesas apeliacinės instancijos teisme

(4) Nuosprendžio ir nutarties vykdymas

MRU
Mykolo Romerio universitetas

Pirmoji stadija – ikiteisminis tyrimas

Ikiteisminį tyrimą vykdo ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokuroras bei ikiteisminio tyrimo teisėjas (BPK 164 str.).
Pagrindinis ikiteisminio tyrimo stadijos „šeimininkas“ yra prokuroras, kuris organizuoja ikiteisminį tyrimą ir jam vadovauja.
Jis nustato, kokie ikiteisminio tyrimo pareigūnai atliks ikiteisminį tyrimą. Kartais ir pats prokuroras gali atlikti ikiteisminį tyrimą.
Ikiteisminio tyrimo pareigūnai surenka duomenis apie nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, asmenis padariusius nusikalstamą veiką, padarytą žalą ir pan.
Ikiteisminio tyrimo teisėjai prokuroro prašymu atlieka tik tam tikrus ikiteisminio tyrimo veiksmus, kurie nurodyti Baudžiamojo proceso kodekse. Pavyzdžiui, paskiria įtariamajam suėmimą, apklausia nepilnametį liudytoją ir t.t.
Ikiteisminio tyrimo metu nustatoma, ar buvo padaryta nusikalstama veika, ar ne. Jei nusikalstama veika buvo padaryta, ieškoma ją padariusio asmens.
Ikiteisminio tyrimo metu atliekami įvairūs proceso veiksmai, kurie padeda ištirti nusikalstamą veiką. Pavyzdžiui, apklausiami liudytojai, nukentėjusieji, tiriami pėdsakai, dokumentai, daiktai, gali būti atliekami net eksperimentai ir pan.

Antroji stadija - bylų procesas pirmosios instancijos teisme

Svarbiausias šios stadijos „šeimininkas“ yra teisėjas, kuris nagrinėja ir išsprendžia baudžiamąją bylą.
Baudžiamąją bylą gali nagrinėti vienas teisėjas arba teisėjų kolegija.
Teisėjas ištiria visus byloje surinktus duomenis: apklausia kaltinamąjį, liudytojus, nukentėjusiuosius, apžiūri surinktus daiktinius įrodymus, įvairius dokumentus, atlieka kitus reikalingus proceso veiksmus.
Išnagrinėjęs bylą, teisėjas priima sprendimą dėl nusikalstamą veiką padariusio asmens pripažinimo kaltu ir bausmės jam paskyrimo arba asmens išteisinimo.
Be teisėjo byloje dalyvauja kaltintojas ir gynėjas.
Byloje kaltinimą palaiko prokuroras. Jis įrodinėja, kad teisme buvo pateikta pakankamai įrodymų dėl kaltinamojo kaltumo ir pasiūlo jam bausmę, nurodo jos dydį.
Gynėjas siekia kaltinimą paneigti arba atskleisti ir išaiškinti kaltinamąjį teisinančias ar jo atsakomybę švelninančias aplinkybes.

MRU
Mykolo Romerio universitetas

Trečioji stadija - bylų procesas apeliacinės instancijos teisme

Priimtas teismo nuosprendis įsiteisėja, t. y. turi būti vykdomas ne iš karto. **Per 20 d. nuo nuosprendžio paskelbimo gali būti paduodamas apeliacinis skundas.**
Apeliacinius skundus turi teisę paduoti prokuroras, nuteistasis, jo gynėjas ir atstovas pagal įstatymą, nukentėjusysis ir jo atstovas ir kiti proceso dalyviai, išvardinti BPK 312 straipsnyje.
Baudžiamąsias bylas apeliacine tvarka nagrinėja apygardų teismai kaip apeliacinė instancija ir Lietuvos apeliacinis teismas.
Apygardos teismas apeliacine tvarka nagrinėja apylinkės teisme išnagrinėtas bylas.
Lietuvos apeliacinis teismas apeliacine tvarka nagrinėja pirmąja instancija apygardos teisme išnagrinėtas bylas.
Apeliacinės instancijos teisme baudžiamoji byla patikrinama dar kartą, ar ji buvo išnagrinėta laikantis įstatymų reikalavimų, ar ištirtos visos svarbios aplinkybės, ar pagrįstai priimtas nuosprendis.
Jei nustatoma, kad buvo padaryta klaidų, apeliacinės instancijos teismas pakeičia nuosprendį.

MRU
Mykolo Romerio universitetas

Ketvirtoji stadija - nuosprendžio ir nutarties vykdymas

Šioje stadijoje **teismas nurodo įsiteisėjusį nuosprendį vykdyti** ir sprendžia kitus su nuosprendžio vykdymu susijusius klausimus.

BPK 336 straipsnis. Nuosprendžio įsiteisėjimas:

Pirmosios instancijos teismo nuosprendis įsiteisėja, jei pasibaigus apeliacinio skundo padavimo terminui jis nėra apskųstas.

Jei paduotas apeliacinis skundas, pirmosios instancijos teismo nuosprendis įsiteisėja nuo apeliacinės instancijos teismo sprendimo paskelbimo dienos.

Apeliacinės instancijos teismo nuosprendis ir nutartis įsiteisėja nuo jų paskelbimo dienos.

Mykolo Romerio universitetas

Svarbiausi baudžiamojo proceso dalyviai

Įtariamasis yra ikiteisminio tyrimo dalyvis.

Įtariamuoju laikomas asmuo:

1) sulaikytas įtariant, kad jis padarė nusikalstamą veiką,
2) asmuo, apklausiamas apie veiką, kurios padarymu jis įtariamas,
3) į apklausą šaukiamas asmuo, kuriam yra surašytas pranešimas apie įtarimą.
4) kai asmuo slapstosi ar jo buvimo vieta nežinoma, įtariamuoju jis pripažįstamas prokuroro nutarimu ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, o neatidėliotinais atvejais – ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu.

BPK 21 straipsnio 1, 2, 3 dalys

Mykolo Romerio universitetas

Svarbiausios įtariamojo teisės:

gauti informaciją apie su juo susijusio baudžiamojo proceso padėtį, žinoti, kuo jis įtariamas;
nuo sulaikymo ar pirmosios apklausos momento turėti gynėją;
gauti vertimą žodžiu ir raštu;
informuoti konsulines įstaigas ir vieną asmenį;
gauti skubiąją medicinos pagalbą;
žinoti maksimalų terminą, kiek valandų (dienų) gali būti ribojama jo laisvė iki bylos nagrinėjimo teisminėje institucijoje pradžios, taip pat gauti informaciją apie reguliarią suėmimo peržiūrą ir suėmimui alternatyvių kardomųjų priemonių taikymo galimybes;
duoti parodymus;
tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką;
pateikti tyrimui reikšmingus dokumentus ir daiktus;
pateikti prašymus;
pareikšti nušalinimus;
susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga;
apskųsti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo veiksmus bei sprendimus;
būti lydimas atstovo pagal įstatymą teismo posėdžiuose ir atliekant kitus proceso veiksmus, taip pat teisę į privatumo apsaugą, kai įtariamasis yra nepilnametis.
BPK 21 str. 4 d.

Mykolo Romerio universitetas

Kaltinamasis

Kaltinamasis yra nagrinėjimo teisme dalyvis.

Kaltinamuoju laikomas asmuo, dėl kurio Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka yra
1) prokuroro priimtas kaltinamasis aktas arba
2) prokuroro pareiškimas nubausti asmenį teismo baudžiamojo įsakymo tvarka,
3) taip pat asmuo, prieš kurį teisme nagrinėjama byla pagreitinto proceso tvarka.

BPK 22 straipsnio 1, 2 dalys

Mykolo Romerio universitetas

Svarbiausios kaltinamojo teisės:

gauti informaciją apie su juo susijusio baudžiamojo proceso padėtį, žinoti, kuo jis kaltinamas, ir gauti kaltinamojo akto nuorašą;
susipažinti teisme su byla;
nustatyta tvarka pasidaryti reikiamų dokumentų išrašus arba nuorašus;
turėti gynėją;
gauti vertimą žodžiu ir raštu;
gauti informaciją apie reguliarią suėmimo peržiūrą ir suėmimui alternatyvių kardomųjų priemonių taikymo galimybes;
informuoti konsulines įstaigas ir vieną asmenį;
gauti skubiąją medicinos pagalbą;
pateikti prašymus;
pareikšti nušalinimus;
teikti įrodymus ir dalyvauti juos tiriant;
nagrinėjimo teisme metu duoti parodymus ir užduoti klausimus;
duoti paaiškinimus apie teismo tiriamas bylos aplinkybes ir pareikšti savo nuomonę dėl kitų nagrinėjimo teisme dalyvių pareikštų prašymų;
tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką;
dalyvauti baigiamosiose kalbose, kai nėra gynėjo;
kreiptis į teismą paskutiniu žodžiu;
apskųsti teismo nuosprendį ir nutartis;
būti lydimas atstovo pagal įstatymą teismo posėdžiuose ir atliekant kitus proceso veiksmus, taip pat teisę į privatumo apsaugą, kai kaltinamasis yra nepilnametis.
BPK 22 straipsnio 3 dalis

Nekaltumo prezumpcijos principas įtvirtintas Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje: asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Konstitucines nekaltumo prezumpcijos nuostatas patikslina BPK 44 straipsnio 6 dalis.

Konstitucinis teisės į gynybą principas (Konstitucijos 31 straipsnis ir BPK 10 straipsnis) taip pat sukuria įtariamojo/kaltinamojo teisių pagrindus, kuriais remdamasis įtariamasis/kaltinamasis gali veiksmingai gintis.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad pagal *„Konstitucijoje įtvirtintą nekaltumo prezumpciją baudžiamajame procese kaltės įrodinėjimo našta tenka tyrimo institucijoms. Įtariamasis ar kaltinamasis savo nekaltumo įrodinėti neprivalo, tačiau, pasinaudodamas teise į gynybą, jis gali pateikti įrodymų ar argumentų, paneigiančių pareikštą kaltinimą. Kitais atvejais gynybos priemonės gali būti panaudojamos atsakomybę lengvinančioms aplinkybėms atskleisti. Todėl gynyba yra kryptinga baudžiamojo persekiojimo atsvara, kuria siekiama apsaugoti teisėtus įtariamojo ar kaltinamojo interesus.*“

Mykolo Romerio universitetas

Nukentėjusysis

Nukentėjusysis yra fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar neturtinės žalos, arba dėl nusikalstamos veikos mirusio arba priverstinai pradanginto fizinio asmens šeimos narys ar artimasis giminaitis, kurie dėl to asmens mirties ar priverstinio dingimo patyrė fizinės, turtinės ar neturtinės žalos. Asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi. BPK 28 straipsnio 1 dalis

Šeimos nariai
Asmens šeimos nariais laikomi kartu su tuo asmeniu gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos, arba asmuo, su kuriuo tas asmuo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka susitarė sudaryti santuoką, taip pat sutuoktinio tėvai, išlaikytiniai ar buvę sutuoktiniai (BPK 38 straipsnis).

Artimieji giminaičiai
Artimieji giminaičiai yra Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 248 straipsnio 1 dalyje nurodyti asmenys: tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys, seneliai ir vaikaičiai (BPK 15 straipsnis).

Mykolo Romerio universitetas

Svarbiausios nukentėjusiojo teisės:

gauti informaciją apie su juo susijusio baudžiamojo proceso padėtį;
teikti įrodymus;
pateikti prašymus;
pareikšti nušalinimus;
dalyvauti vertinant jo specialius apsaugos poreikius;
ikiteisminio tyrimo metu ir teisme susipažinti su byla;
dalyvauti bylą nagrinėjant teisme;
apskųsti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ir teismo veiksmus, taip pat apskųsti teismo nuosprendį ar nutartį; pasakyti baigiamąją kalbą.
Nukentėjusysis taip pat turi teisę atsisakyti gauti informaciją apie su juo susijusio baudžiamojo proceso padėtį, nebent toks atsisakymas pažeistų įtariamojo ar kaltinamojo teises.
BPK 28 straipsnio 2 dalis

MRU
Mykolo Romerio universitetas

Konstitucinė teisė į žalos atlyginimą lemia nukentėjusiojo procesinį statusą.

Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas.

Konstitucija reikalauja įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti.
Kaip yra pažymėjęs Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje minimos dvi žalos rūšys: materialinė ir moralinė žala, t. y. turtiniai praradimai ir dvasinio (neturtinio) pobūdžio skriaudos (beje, jas gali sukelti ir fizinis skausmas).

Liudytojas

Asmuo, apie kurį yra duomenų, kad jis gali žinoti kokių nors reikšmės bylai išspręsti turinčių aplinkybių (BPK 78 straipsnis).

Asmuo gali neduoti parodymų arba neatsakyti į kai kuriuos pateiktus klausimus prieš savo šeimos narius ar artimuosius giminaičius. (BPK 82 straipsnio 2 dalis).

MRU
Mykolo Romerio universitetas

Svarbiausios liudytojo teisės :

duoti parodymus savo gimtąja kalba ir naudotis vertėjo paslaugomis, jei apklausa vyksta jam nesuprantama kalba;
susipažinti su savo parodymų protokolu ir daryti jame pakeitimus bei pataisas; prašyti, kad būtų daromi jo parodymų garso ir vaizdo įrašai;
pats surašyti parodymus;
įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka prašyti taikyti jam apsaugos nuo nusikalstamo poveikio priemones;
gauti turėtų išlaidų atlyginimą;
turėti atstovą.
BPK 81 straipsnis

Mykolo Romerio universitetas

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas draudimas bet kokiu būdu versti žmogų **duoti parodymus prieš save**. Tai teisė atsisakyti komentuoti arba kitaip aiškinti savo elgesį.

Konstitucinė teisė **neliudyti prieš save ir prieš šeimos narius ar artimus giminaičius** lemia kiekvieno žmogaus, kuris baudžiamajame procese turi teisę ar pareigą duoti parodymus, pasirinkimą duoti arba neduoti parodymus. Šia konstitucine teise naudojasi įtariamasis, kaltinamasis, nukentėjusysis, liudytojas ir kiti asmenys, kurie gali būti apklausti.

Tokios situacijos, kai iš asmens tam tikri duomenys išgaunami panaudojant apgaulę, prilyginamos asmens privertimui duoti parodymus prieš save.
Pareigūnai privalo prieš apklausą informuoti apklausiamą asmenį apie tokią teisę.

MRU
Mykolo Romerio universitetas

Kaip tiriamos nusikalstamos veikos, kurios padaromos internete? (1)

Nusikalstamos veikos internete yra kitokios nei tos, kurios padaromos fizinėje erdvėje.
Nusikaltėlis gali vienu metu pasiekti daug aukų. Per trumpą laiką jis gali padaryti šimtus ar net tūkstančius pažeidimų.
Dar viena svarbi tokių veikų tyrimo ypatybė – skaitmeninių / elektroninių duomenų (įrodymų) surinkimas.

Elektroniniai / skaitmeniniai duomenys (įrodymai) apima:

▪ duomenis apie abonentą: abonento tapatybė (vardas, pavardė, gimimo data, adresas, mokėjimo duomenys, telefono numeris, el. paštas), teikiamų paslaugų abonentui tipas ir jų trukmė (techniniai duomenys ir kt.);

▪identifikavimo duomenis: šių duomenų prašoma paslaugų naudotojo identifikavimo tikslu (IP adresai, šaltinio jungtys, laiko žyma; kt.);

▪ el. srauto duomenis: šaltinis, įrenginio vieta, operacijos data, laikas, trukmė, maršrutas ir kt.;

▪ turinio duomenis: bet kokie skaitmeninio formato duomenys, įskaitant tekstą, balsą, vaizdo įrašus, vaizdą, garsą.

Kaip tiriamos nusikalstamos veikos, kurios padaromos internete? (2)

Tyrimo metu gali būti:

- išsaugomi el. laiškai;
- nukopijuojami pokalbiai (pavyzdžiui, iš socialinių tinklų);
- išsaugomi serverių duomenys;
- tikrinami kompiuteriai ar telefonai;
- analizuojami prisijungimo duomenys ir kt.

Svarbu: visi duomenys turi būti renkami laikantis įstatymuose nustatytos tvarkos.

IP adreso nustatymas:

- iš kokio IP adreso buvo prisijungta;
- kuriuo metu tai įvyko;
- koks buvo interneto paslaugų teikėjas ir kt.

IP adresas gali padėti nustatyti, iš kokios vietos ar įrenginio buvo atlikti nusikalstami veiksmai.

Kokie veiksmai gali būti atliekami, tiriant nusikalstamas veikas (3)

Ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir prokurorai gali kreiptis į interneto paslaugų teikėjus, kurie gali pateikti:

- registracijos duomenis;
- prisijungimo laikus;
- nurodyti naudotus įrenginius;
- IP adresus ir kt.

Taip gali būti paimamas kompiuteris ar telefonas ir atliekamas jų tyrimas (ekspertizė):
ieškoma ištrintų failų;
tikrinama naršymo istorija;
ieškoma kenkėjiškų programų ir kt.

Pavyzdžiui, Lietuvos teismo ekspertizės centre atliekami informacinių technologijų ekspertiniai tyrimai, galintys nustatyti tiriamajam įvykiui reikšmingą įrodomąją informaciją apie kompiuterinę aparatinę ir programinę įrangą, informaciją, sukauptą mobiliuose įrenginiuose ir kitose skaitmeninės informacijos laikmenose, bei ištirti pačią kompiuterinę sistemą, jos funkcionavimo aplinkybes ir ypatumus.

MRU
Mykolo Romerio universitetas

•

Ruošiantis olimpiadai yra aktualūs šie šaltiniai:

1.Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (suvestinė redakcija). Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/asr

2. Ažubalytė, R., Jurka, R., Zajančkauskienė, J. Baudžiamojo proceso teisė. Bendroji dalis. I knyga. Vilnius: Registrų centras, 2016. P. 11-13; 41-50; 137-235. https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/literatura/Rima%20A%FEubalyt%EB%2C%20Raimundas%20Jurka%2C%20Jolanta%20Zajan%E8kauskien%EB_Baud%FEiamojo%20proceso%20teis%EB.%20Bendroji%20dalis.%20Pirma%20knyga.pdf

Mykolo Romerio universitetas

NACIONALINĖ TEISĖS ŽINIŲ OLIMPIADA

LRT

MRU
MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS